

Rusalka

Jaroslav Kvapil

edice libreta Jonáš Hájek

DĚJSTVÍ I

Palouk na pokraji jezera. Kolkolem lesy, v nichž na břehu jezera bydlí Ježibaba ve své chalupě. Měsíc svítí. Na staré orbě, jež se sklání k jezeru, sedí rusalka, smutně jsouc zamýšlena.

(Opona vzhůru.)

(Lesní žínky, držíce se za ruce, lehkým tanečním krokem v popředí jeviště se pohybují.)

TŘI LESNÍ ŽÍNKY

Hou, hou, hou,
stojí měsíc nad vodou!

SBOR (za scénou)

(echo)

stojí měsíc nad vodou!

LESNÍ ŽÍNKY

Zvědavě se v hloubku dívá,
po kameni ke dnu splývá,
hastrmánek hlavou kývá,
hou, hou, hou,
starou hlavou zelenou.

(tančí)

Hou, hou, hou,

kdo to chodí nocí tou?

Hastrmánku, měsíc stoupá,
už se tobě v okně houpá,
za chvíli se k tobě vloupá,

hou, hou, hou, hou,

ve tvou síňku stříbrnou!

(tanec)

Hou, hou, hou,

měsíc bloudí nad vodou!

SBOR (za scénou)

(echo)

(daleko) nad vodou!

LESNÍ ŽÍNKY

Po jezeře tančí vánek,
probudil se hastrmánek,
hastrmánek, tatrmánek,
hou, hou, hou,
bublínky už ze dna jdou.
Hou, hou, hou,

(Vodník se vynoří, mne si oči a dívá se na tančící.)

LESNÍ ŽÍNKY

hastrmánek nad vodou!

(Tuto sloku zpívají ještě dováději než první dvě a za zpěvu blíží se až k vodníkovi, stále lehce tančíce.)

Hastrmánek chce se ženit,

kteřá z vás chce vodu pěníť,

dědka česat, lože změnit,

hou, hou, hou, hou,

s babkou hastrmanovou?

(Skotačí kolem vodníka, který z vody nemůže a jen po pás vyčnívá nad hladinu.)

Hou, hou, hou, hou, hou, hou, hou! *(vyhouknout!)*

VODNÍK

(dobromyslně a jakoby žertem)

I pěkně vítám z lesa k jezeru!

Jakž, je tam smutno bujným slečinkám?

Mám dole na dně samu nádheru

a zlatých rybek na pytle tam mám,

(lapá rukou po žínkách, které mu pokaždé uklouznou)

rákosím se kmitnu,

ruku svou jen napnu,

po slečince chňapnu,

za nožky ji chytnu,

stáhnu si ji k nám!

(lapá po nich)

LESNÍ ŽÍNKY

Hastrmánku, heja hej,

tedy si nás nachyťte!

Hou, hou, hou, hou, hou, hou!

(Lesní žínky při tomto zpěvu couvají od jezera, stále poskakujíce a dovádějíce. Ku konci zpěvu se zasmějí a rozuteknou se.)

Kterou chytíš, mužíčku,

dá ti pěknou hubičku,

ale žena, ha, ha, ha,

za uši ti vytahá!

(smích)

VODNÍK

(dobrácky za nimi hrozí)

Uličnická havěť! Kterak zbrkle pádí!

Horem, dolem, polem, inu mládí, mládí!

(Rusalka, která již od počátku sedí na orbě nad jezerem, zavolá teskně na vodníka.)

RUSALKA

(teskně) Hastrmánku, tatíčku!

(Vodník, jenž jí dříve neviděl, obrátí se překvapen a ptá se vesele.)

VODNÍK

Kýho šlaka, dítě –
snad mi tady v měsíčku
nesušíš mé síť?

(Tón rusalčin je smutný a roztoužený; vodník zprvu vyptává se klidně, ale vzruší se, když uslyší, že je rusalka zamilována do člověka.)

RUSALKA

Hastrmánku, tatíčku,
než se vody zpění,
sečkej se mnou chvíličku,
ať mi smutno není!

VODNÍK

I vida, smutno!

RUSALKA

Všechno řeknu ti!

VODNÍK

A dole taky?

RUSALKA

Smutno k zalknutí!

VODNÍK

Dole, kde je samý rej?
Není možná, povídej!

RUSALKA

Chtěla bych od vás, hlubin těch se zbýti,
člověkem *(horoucně)* být a v zlatém slunci žít!

VODNÍK

Mohu-liž věřit vlastním uším svým?
(jaksi udiveně) Člověkem býti?
(plným hlasem) Tvorem smrtelným?

RUSALKA

Sám vyprávěls ty zvěsti neznámé,
že mají duši, které nemáme,
a duše lidí že jde nebi vstříc,
když člověk zhyne a když znikne v nic!
(šeptat) v nic!

VODNÍK

Dokud rodná kolébá tě vlna,
nechtěj duši, ne, ta je hříchu plna!

RUSALKA

(horoucně) A plna lásky!

VODNÍK

(polekán) Vodo pravěká,
snad nemiluješ, dítě, člověka?

RUSALKA

(toužně a horoucně)
Sem často přichází
a v objetí mé stoupá,
šat shodí na hrázi
a v loktech mých se koupá.
Leč pouhou vlnou jsem,
mou bytost nesmí zřít –
ó vím, že člověkem
dřív musila bych býti,
(vášnivě) jak já jej objímám
a vinu já jej v ruce,
by on mne objal sám
a zulíbal mne prudce!

VODNÍK

Dítě, dítě, z noci do noci
tvoje sestry budou pro tě plakat –
už ti není pomoci,
člověk-li tě v svou moc doved' zlákat!

RUSALKA

(úpěnlivě)
Hastrmánku, mužíčku,
on mne musí zočit –
pověz, pověz, tatíčku,
co mám smutná počít?

VODNÍK

(zoufale)
Ztracena, ztracena do věků,
prodána, prodána člověku!
(trpce, třesoucím se hlasem)
Marno je lákat tě dolů v rej –
Ježibabu si zavolej,
ubohá rusalko bledá!
(jako by plakal) Běda! *(potápí se)* Běda! Běda!
(zmizí pod vodou)

(Rusalka zpívá, hledíc k měsíci, jenž zatím ozářil celou krajinu. Je krásná letní noc.)

RUSALKA

Měsíčku na nebi hlubokém,
světlo tvé daleko vidí,
po světě bloudíš širokém,
díváš se v příbytky lidí!
Měsíčku, postůj chvíli,
řekni mi, kde je můj milý!
Řekni mu, stříbrný měsíčku,
mé že jej objímá rámě,
aby si alespoň chvílečku
vzpomenul ve snění na mě.

Zasviť mu do daleka,
řekni mu, kdo tu naň čeká.
O mně-li duše lidská sní,
ať se tou vzpomínkou vzbudí.
Měsíčku, nezhasni, nezhasni!
(Měsíc zmizí v mracích.)
Ta voda studí, studí!
Ježibabo! Ježibabo!

(V chatě Ježibabině zaplane oheň.)

VODNÍK
(hluboko pod vodou, jako zdáli)
Ubohá rusalko bledá! Běda!

RUSALKA
(úpěnlivě) Ježibabo! Ježibabo!

(Ježibaba vyjde z chaty napravo a rozhlíží se.)

JEŽIBABA
Lkáním, štkáním, naříkáním
kdo mne budí před svítáním?

RUSALKA
Ježibabo, léku dej mi,
vodní kouzlo se mne sejmi!

JEŽIBABA
Slyším cosi, čichám cosi,
ozvi se a pověz, kdo jsi!

RUSALKA
Rusalka jsem, vodní víla,
dej mi léku, tetko milá!

JEŽIBABA
Jsi-li víla, zjev se hbitě,
ukaz se mi, krásné dítě!

RUSALKA
Vlnami jsem upoutána,
do leknínu zamotána.

JEŽIBABA
Vytrhni se, cupy, cupy,
pospěš ke mně do chalupy,
(jemně) pusť ji, vlnko, pusť ji ke mně,
ať se nožky dotknou země!

(Rusalka snese se s vrby a jde nejistým krokem napravo.)

JEŽIBABA
(jako by čarovala)
Nožičky, neste ji, nožičky, držte ji,
vida, jak nožičky chodit již umějí!

RUSALKA
(úpěnlivě) Ježibabo, pomoz!
(Rusalka vysílena klesne k nohám Ježibabiným.)
Staletá moudrost tvá všechno ví,
proniklas přírody tajemství,
za nocí hlubokých o lidech sníš,
odvěkým živlům rozumíš,
pozemské jedy, paprsky měsíce
dovedeš svařit na léků tisíce,
dovedeš spojit, dovedeš bořit,
dovedeš usmrtit, dovedeš stvořit,
člověka v příšeru, příšeru v člověka
dovede proměnit moudrost tvá odvěká,
rusalky za noci hrozbou svou strašíš,
pro lidské strasti divné léky snášíš,
pro nás i pro lidi ve světě dalekém
sama jsi živlem, sama jsi člověkem,
se smrtí věčnost je věno tvé –
pomoz mi, pomoz mi, zázračná ženo!

JEŽIBABA
(s ďábelským smíchem)
To já znám, to já znám,
s takovou se chodí k nám!
Ale slyš, pilně slyš,
nežli léku okusíš:
perly máš, krásu máš –
pomohu-li, co mi dáš?

RUSALKA
Vše, co mám, si vem –
(odhodlaně) ale udělej mne člověkem!

JEŽIBABA
(jízlivě) A nic víc? Pranic víc?
Proto přišlas úpějíc?
(s humorem, ale stále jízlivě)
Voda tě už omrzela,
lidského jsi lačna těla,
milování, laškování,
hubiček a cukrování –
to já znám, to já znám,
s takovou se chodí k nám!

RUSALKA
(úpěnlivě)
Tvoje moudrost všechno tuší,
dej mi lidské tělo, lidskou duši!

JEŽIBABA
(s příšerným tajemným nádechem)
Dám ti, dám,
věz to rarach sám!
Ale ty mi musíš dát
průsvitný svůj vodní šat –
a když lásky neokusíš
na světě,

zavržena žítí musíš
v hlubinách zas prokletě.
Ztratíš-li tu lásku, po níž cit tvůj prahne,
kletba vodních mocí zas tě v hloubku stáhne,
a než nabudeš jí, trpět budeš též,
pro všechen lidský sluch něma zůstaneš!
Chceš být něma, chceš,
pro toho, ježž miluješ?

RUSALKA

Jeho-li lásku poznat smím,
ráda, věř, pro něj oněmím!

JEŽIBABA

Střez si ho, střez,
a věz, to věz:
prokletá-li se vrátíš ve vodníkovu říš,
(stále [s] rostoucí živostí)
miláčka svého také zahubiš –
stane se navždy obětí
věčného tvého prokletí!

RUSALKA

Čistou duší, čistou lidskou duší
moje láska všechna kouzla zruší!

JEŽIBABA

Tedy pojď, honem pojď,
do chaty mne vyprovodí!
V krbu jedy navaríme,
rusalku tím napojíme –
ale potom ani muk,
čury mury fuk! *(výsknout)*

(Ježibaba odvádí rusalku do chalupy. Pauza. Na jevišti nikoho není.)

(Vejdou do chalupy, v jejímž okénku zaplανε znovu červená záře. Proud jisker vyrazí komínem.)

JEŽIBABA

(Slyšet sykot v kotli.)
Čury mury fuk,
bílá pára vstává z luk!

(Lesní žínky, slyšícе ruch v chatě, vybíhají z lesa mezi zpěvem a po straně nakukují do chalupy.)

JEŽIBABA

Kapka krve dračí,
deset kapek žluče,
teplé srdce ptačí,
pokud ještě tluče.
Skoč, můj mourku, skoč a skoč,
varem v kotli pozatoč!
(Slyšet sykot v kotli.)
Čury mury fuk,
nelekej se větších muk!

Toť tvé lidské věno,
a to musíš pítí –
tím, co uvařeno,
jazyk zdřevění ti.
Skoč, můj mourku, hola hej,
v hrdlo jí tu šťávu vlej!
Čury mury fuk,
ale teď už ani muk!

(Divoký sykot v chatě zvolna slábnе. Zatím se obloha jasní, zdaleka znějí lovecké rohy. Nad jezerem rdí se jitřní záře.)
(Lesní žínky odchází.)
(Sykot přestane.)

VODNÍK

(hluboko pod vodou)
Ubohá rusalko bledá! Běda!

(Lovecké rohy za scénou se ozvou.)
(jitřní záře)

LOVEC

(za scénou)
Jel mladý lovec, jel a jel,
laň bílou v lese uviděl.
Hluboké oči ta měla,
zdali ji stihne má střela?
Ó mladý lovče, dále spěj,
tu bílou laňku nestřílej!
Varuj se jejího těla!
Zdali ji stihne má střela?

(Lovecké rohy znovu znějí.)
(Princ s kuší v ruce vyběhne z lesa vlevo v popředí a rozhlídá se.)

PRINC

Zde mihla se, a zase zmizela!
Horem a dolem, lesem a polem
podivná zvěř ta míhá se kolem
a tady stopa znikla docela!
A tajemným vlněním potají
ty vody mne v lokty své lákají,
jak bych měl divoký lovu cit
v objetí jejich zas ochladit.
Krok vážne mi, stesk cítím neznámý,
zbraň z unavené ruky padá mi,
sotva lov začal, unavil mne v ráz,
divné to kouzlo zajalo mne zas!

(Lovci se blíží. Zpěv tento vyznívá stále blíž.)

LOVEC

Laň nebyla to, lovče, stůj,
Bůh tvoji duši opatruj!
Srdce tvé smutno je zcela,
koho to stihla tvá střela?

(Několik lovců vyjde z lesa.)

PRINC

Ustaňte v lovu, na hrad vraťte se,
podivné čáry bloudí po lese,
divnější čáry v duši mám –
domů vraťte se, chci býti sám!

(Lovci odcházejí.)

(Princ usedne na břehu jezera.)

*(Rusalka vyšla z chaty. Je bosa, v popelavých šátech
nuzného dítěte. Krásné její zlaté vlasy splývají hluboko
dolů. Je něma.)*

(Princ, když vzhledne, spatří rusalku, ana před ním stojí.)

PRINC

(vyskočí)

Vidino divná, přesladká,
jsi-li ty člověk nebo pohádka?
Přišla jsi chránit vzácné zvěři,
kterou jsem zahléd' v lesa šeři?
Přišla-lis prosit za ni,
sestřičko bílých laní?
Anebo sama, jak vstříc mi jdeš,
kořistí lovcovou býti chceš?

(Rusalka vztáhne k němu němě ruce, nemohouc promluvit.)

PRINC

Svírá ti ústa tajemství,
či navždy jazyk tvůj ztich'?
Něma-li ústa tvá, Bůh to ví,
vylíbám odpověď s nich!
Odpověď záhadám, jež mne sem vlákaly,
jež mne sem volaly přes trní, přes skály,
abych tu konečně v blažený dnešní den,
dítě, tvým pohledem náhle byl okouzlen!
Co v srdci tvém jest ukryto,
máš-li mne ráda, zjev mi to!

(Rusalka mu padne do náruče.)

SBOR

(sbor rusalek pod vodou)

Sestry, jedna schází z nás!

(Rusalka polekána se vzbepí a naslouchá.)

SBOR

Sestřičko, kam odešlas?

(Rusalka chvěje se nerozhodností a bázní.)

VODNÍK

(pod vodou)

Přes hory, doly a lesy!

SBOR

(Toto volání rusalek je slyšet z více stran.)

Sestřičko, sestřičko, kde jsi?

(více hlasů) kde jsi? (hodně daleko) sestřičko! kde jsi?

(Rusalka ve srochované úzkosti stulí se v náruč princovu.)

PRINC

Vím, že jsi kouzlo, které mine
a rozplyne se v mlžný rej –
leč dokud čas náš neuplyne,
ó pohádka má, neprchej!
Můj skončen lov, nač myslit naň?
Tys nejvzácnější moje laň,
tys hvězdička zlatá v noc temnou –
pohádka má, pojď se mnou!

(Princ, zahaliv zatím rusalku ve svůj plášť, odvádí ji do lesa.)

DĚJSTVÍ II

Sad na zámku. V pozadí sloupořadí a slavnostní síň hodovní. V popředí pod starými stromy rybník. Odpoledne chýlí se zrovna k večeru a pak noc. V síni hlučno, chvílemi tanec.

(Opona vzhůru.)

(Kuchník s hajným přicházejí ze strany.)

HAJNÝ

Jářku, jářku, klouče milé,
dopověz,
jaká že to kratochvíle
na zámku se strojí dnes?
To je hostí na síni,
to je práce v kuchyni,
na stolech a na policích
podivného náčiní!

KUCHTÍK

(s naivním úsměvem)

Máme ti teď sháňku,
milý strýče Vaňku,
do večera od svítání
neustanem v práci ani!
(udíveně) Pomysli si, pomysli si,
zdas to, strýčku, slyšel kdysi:
(tajemně) princ ti našel v lese
divné stvoření –
a s ním, podivme se,
snad se ožení!
Našel prý ji v lesích tvých,
ve tvých lesích hlubokých –
ale ať ji vzal, kde vzal,
já bych se jí, strýčku, bál!
(tajemně) Holka je ti nemá,
kapku krve nemá,

chodí jako *(vykřikne)* vyjevená –
to by byla čistá žena!

HAJNÝ

Je to pravda vsutku,
co se mluví všude?
Můj ty milý smutku,
už to takhle bude!
Ať nás Pán Bůh chrání,
(sebevědomě) myslivec jsem starý –
že v tom milování
vězí divné čary!
(Hajný vypravuje [se] stále rostoucí tajemností.)
U nás v lesích straší
šlakovité moci,
lesem divní braši
chodí o půlnoci.
Je-li v těle duše slabá,
uhrane ji Ježibaba,
pode hrází tůze snadno
hastrman tě stáhne na dno!
A kdo vidí lesní žínky
bez košilky, bez sukýnky,
omámí ho lásky chtíč.
Pán Bůh s námi a zlé pryč!

KUCHTÍK

(s úzkostí)
Strýčku, já se bojím!

HAJNÝ

Inu, není div,
Pán Bůh hříchům твоjím
budiž milostiv!

KUCHTÍK

Náš princ vždy tak švarný byl –
kterak se teď proměnil!
Není, jaký býval, není,
bloudí jako omámen,
stará Háta na modlení
dává za něj den co den.
A pan farář, jak to slyšel,
varovat ti prince přišel –
ale princ ne a ne,
holka prý tu zůstane!

HAJNÝ

Proto jsou tu hosté již!
Proto se tak prázdní spíží!
Proto jsem honem vlek'
(zhurta) plno zvěře na zámek!

KUCHTÍK

Na štěstí, jak zdá se,
nemělo to být –
všechno může zase

jiná pokazit!

Stará Háta vypráví,
jak prý je princ vrtkavý:
už prý jeho láska mizí,
jinou prý zas v myslí má,
po jakési kněžně cizí
hází prý už očima!

HAJNÝ

(dobrosrdečně)
Pán Bůh dej – Pán Bůh dej –
ve zdraví ho zachovej!
Já být princem, bez okolků
vyhnal bych tu cizí holku,
než mne v peklo zamotá –
ať se klidí, žebrota!

KUCHTÍK

(polekán)
Hú, tam si vede princ tu obludu!
(uteče)

HAJNÝ

Já na ni také čekat nebudu!
(uteče jinudy)

*(Scéna je na chvíli prázdná. Pak přichází princ s rusalkou,
která je krásně oděna, ale stále smutna a bleďa.)
(Princ přichází s rusalkou.)*

PRINC

Již týden dlíš mi po boku,
jak z báje zjev dlíš přede mnou,
a marně v oči hluboku
tvou bytost hledám tajemnou.
Má sňatek dát mi teprve,
co láska dávno chtěla,
by rozhořela jsi do krve
a byla ženou mou zcela?
Proč *(bolestně)* chladí tvoje objetí,
(živě) vzplát vášní proč se bojíš?
Proč ouzkostí jen zachvěti
mám v náruči se tvojí?
(stále horoucněji)
A marně, marně dusím smutný cit,
z náruči tvé se nelze vyprostit –
byť stokrát byla jsi chladná, nesmělá,

*(Za posledních slov vyšla kněžna pozadím a s hněvivou
záští pozoruje prince.)*

PRINC

mít musím tebe, musím tebe mít docela!

KNĚŽNA

(vášnivě) Ne, není to láska – hněvivý je to cit,
že jiná dlí, kde já jsem chtěla být,

a že jsem jeho míti neměla,
ať štěstí obou zhyne docela!
(jde v popředí)
Zda na chvíli princ vzpomene si přec,
že hostitelem též je milenec?
(svůdně) Má na to štěstí, jímž vás blaží svět,
též cizí host jen němě pohlížet?
(stane mezi princem a rusalkou)

(Princ se vzruší, sotvaže spatřil kněžnu.)

PRINC

(s rozpak)
Ach, výčitka to věru včasná,
a s vašich rtů rád ji snáším –
i ženich věru, kněžno krásná,
je především jen sluhou vaším!

KNĚŽNA

(jízlivě, pohlédnouc na rusalku)
A vaše kráska, citů vašich paní,
vás nepokárá za to slovem ani?

(Rusalka pohlédne s hněvem a bolestí na kněžnu.)

KNĚŽNA

(ještě jízlivěji)
Či v pohledu svém tolik něhy má,
že mluví s vámi pouze očima?

PRINC

(v rozpacích)
Leč oči její říci zapomněly,
že hostitel se nepozorným stal –
nechtě nahradí teď rychle, svolíte-li,
co roztržit jen chvíli zanedbal.
(podává kněžně ruku)
(drsně k rusalce)
Nač rozpaky tvoje, a proč se tolik chvěješ?
V svou komnatu pospěš a stroj se k plesu již!
(odvádí kněžnu)

KNĚŽNA

(odcházejíc k rusalce)
(s vítězným úsměškem)
Ó vystrojte se v šaty přebohaté –
mám dvornost jeho, vy však srdce máte!

(Rusalka sama; strnule hledí za nimi.)

(Rusalka zoufalým pohybem za nimi pokročí, jako by chtěla prince zadržet, ale pak smutna a zlomena odchází sama sloupořadím.)

(Rusalka smutna a zlomena odchází sloupořadím. Zatím se stále šerí, večer hasne a později zasvitne měsíc.)

(šerí se)

(zasvitne měsíc)

Slavnostní hudba

(Zaplanou světla.)

(Hosté se scházejí a tvoří skupiny. Je vidět slavnostní ruch v síni.)

(Vodník se vynoří z rybníka a dívá se do síně.)

VODNÍK

Běda!
Ubohá rusalko bledá,
v nádheru světa zakletá!
Běda!
(s výrazem smutku)
Celý svět nedá ti, nedá,
vodní čím říše rozkvétá!
Stokrát bys byla člověkem,
ve jhu jsi spjata odvěkém,
byť měl tě člověk stokrát rád,
navždy ho nemůžeš upoutat!
(zoufalým tónem)
Ubohá rusalko bledá,
zajatá v kouzlo lidských pout!
Voda tvá všude tě hledá,
nadarmo chce tě obejmout!
Až se zas vrátíš k družkám svým,
budeš jen živlem smrtícím,
vrátíš se žitím uvadlá,
prokletí živlů jsi propadla!
Ubohá rusalko bledá,
v nádheru světa zakletá!

SBOR

Květiny bílé po cestě,
po cestě všude kvetly,
hoch jel a jel k své nevěstě
a den se smál tak světlý.
Nemeškej, hochu, k milé spěš,
dorosteš záhy v muže,
zpátky až tudy pojeděš,
pokvetou rudé růže.
Květiny bílé nejdříve
úpalem slunce zašly,
ale ty růže ohnivé
svatební lože kráslí.

VODNÍK

Ubohá rusalko bledá,
v nádheru světa zakletá!
(s výrazem bolesti) Běda!
(plným hlasem)
Na vodách bílý leknín sní,
smutným ti druhem bude,
pro tvoje lože svatební
nekvětou růže rudé!

(Rusalka vyběhne zoufalá ze síně do sadu a zmatena, nevědouc kudy kam, rozběhne se k vodě.)

VODNÍK

(překvapen) Rusalko, znáš mne, znáš?

(Rusalka zprvu jako by nemohla, ale pak se z ní vyderou slova a náhle vykřikne.)

RUSALKA

(náhle vykřikne) Vodníku, tatíčku drahý!

VODNÍK

Proto jsem přišel v zámek váš,
bych zřel tě truchlit tak záhy?

RUSALKA

(zoufale) Tatíčku, vodníčku, spas mne, spas,
(úspěšlivě) úzkost mne pojala hrozná!

Běda, že chtěla jsem zradit vás,
běda, kdo člověka pozná!
Běda!

(úspěšlivě) Jiná jej krásou jala v ráz,
divokou lidskou krásou –
a mne už nezná, nezná zas
rusalku prostovlasou!

VODNÍK

On že tě zavrhl, jenž měl tě rád?
Musíš teď, musíš vytrvat!

RUSALKA

Ó marno, *(zoufale, beznadějně)* ó marno to je
a prázdnota je v srdci mém,
jsou marny všechny vděky moje,
když zpola jsem jen člověkem!

Ó marno to je,
mne už nezná, nezná zas
rusalku prostovlasou!

Jí hoří v očích vášně síla,
té lidské vášně prokleté –
mne voda chladná porodila
a nemám, nemám vášně té!
Prokleta vámi, pro něj ztracena,
odvěkých živlů hluchá ozvěna,
ženou ni vílou nemohu být,
nemohu zemřít, nemohu žít!

(kleká k rybníku)

(Princ přichází rozrušen s kněžnou z hodovní síně do sadu.)

RUSALKA

(s úzkostí, stranou) Vidiš je, vidiš? Jsou tu zas –
tatíčku, tatíčku, *(vykřiknout)* spas mne, spas!

KNĚŽNA

Vám v očích divný žár se zračí
a naslouchám vám zmámená,
jste stále vřelejší a sladší,
ó princí, co to znamená?

Kam prchla vaše vyvolená,
ta bez řeči a beze jména,
kam prchla, aby viděla,
že princ je změněn docela?

PRINC

Kam prchla? *(zamyslí se)* Milý Bůh to ví!
Leč změnou mou jste sama vinna –
a letní noc to nepoví,
že zajala mne kouzla jiná!
(s vášní stále rostoucí)
Ó nazvete to rozmarem,
že miloval jsem jinou chvíli,
a buďte žhavým požárem,
kde dosud luny svit plál bílý!

KNĚŽNA

Až požár můj vás popálí
a všechny vaše vášně zděsí,
až odejdu vám do dále,
co s leskem lůny počnete si?
Až obejmou vás lokty sličné
té němé krásky náměsíčné,
čím k vášni hřát se budete?
Ó škoda, škoda vášně té!

PRINC

A kdyby celý svět
měl klnout mojí touze,
vy jste ten žhavý květ,
byť kvetl chvíli pouze!
Teď teprve to vím,
čím mřelo moje tělo,
když lásky tajemstvím
se uzdraviti chtělo!
Co z lásky oné zbude,
již v osidla jsem pad'?
Rád strhám všecky svazky,
bych vás *(náhle obejmě kněžnu)* moh' milovat!

KNĚŽNA

Ó teprve teď poznávám,
že námluvy mi náhle kynou,
pan ženich, zdá se, neví sám,
zda namlouvá si mne či jinou!

(Rusalka náhle se vyrve vodníkovi, zoufale vyběhne a vrhne se v náruč princovu.)

PRINC

(poděšen) Mrazí mne tvoje ramena,
bílá ty krásu studená!
(odstrčí rusalku)

*(Vodník se zjeví v plném světle měsíčním nad rybníkem;
volá příšerným hlasem.)*

VODNÍK

(příšerně)

V jinou spěš náruč, spěš a spěš,
objetí jejímu neujdeš!

(Rusalka se potácí k rybníku.)

(Vodník uchopí rusalku a strhne ji do hlubin rybníka.)

PRINC

(omráčen a ničeho nechápaje)

Z objetí moci tajemně
spaste mne, spaste mne, spaste mne!

(Vrhá se kněžně k nohám a klesne na zemi omráčen.)

KNĚŽNA

(s divokým smíchem)

V hlubinu pekla bezejmennou
pospěšte za svou vyvolenou!
(odchází)

DĚJSTVÍ III

Palouk na pokraji jezera, jako poprvé. Chýlí se k večeru, obloha je pod mrakem, ale později zaplanou červánky a konečně nastane měsíčná noc. Rusalka sedí nad jezerem, kde prove seděla. Všecka je bledá. Vlas její zpopelavěl, oči pohasly.

(Opona vzhůru.)

RUSALKA

(bolestně) Necitelná vodní moci,
stáhlas mne zas v hlubinu –
proč v tvém chladu bez pomoci
nezhynu, ach, nezhynu?
Mladosti své pozbavena,
bez radosti sester svých,
pro svou lásku odsouzena
teskním v proudech studených.
Ztrativši svůj půvab sladký,
miláčkem svým prokletá,
marně toužím k sestřám zpátky,
marně toužím do světa.
Kde jste, kouzla letních nocí
nad kalichy leknínu?
Proč v tom chladu bez pomoci
nezhynu, ach, nezhynu?

(Ježibaba vyjde z chaty.)

JEŽIBABA

Aj, aj? Už jsi se navrátila?
No, tos tam dlouho nepobyla!
A jak máš bledé tvářičky,
a jak tu truchlíš o samotě!
Což nechutnaly hubičky
a lidské lože nehřálo tě?

RUSALKA

Ach, běda, běda, tetko rozmilá,
vše zradilo mne, ach, vše jsem ztratila!

JEŽIBABA

Krátké bylo milování,
dlouhé bude naříkání,
po hubičkách mužských úst
nekonečný, věčný půst!
Člověk je člověk, živlů vyvrhel,
z kořenů země dávno vyvrácen,
běda, kdo jeho lásku poznat chtěl,
jeho kdo zradou je teď zatracen!

RUSALKA

Tetko má moudrá, tetko, rci,
není mi, není pomoci?

JEŽIBABA

Miláček tě zavrhl', přestal tě mít rád –
a teď Ježibaba má zas pomáhat?
Po záletech světských, dcerko rozmilá,
bys teď k sestřám ráda se zas vrátila?
Inu, mám já radu, dobrou radu mám –
ale poslechneš-li, ví to rarach sám!
Lidskou krví musíš smýti
živlů prokletí
za lásku, již chtělas míti
v lidském objetí.
Budeš zas, číms byla prve,
než tě zklamal svět –
ale horkem lidské krve
lze jen ozdravět.
Opustí tě všechna muka,
budeš šťastna, budeš hned,
zahubí-li tvoje ruka
toho, jenž tě oklamal,
zahubí-li tvoje ruka
toho, jenž tě sved'!

RUSALKA

Ježibabo, běda, co to chceš?

JEŽIBABA

(podává jí nůž ze záňadří)

Ten vezmi nůž a slib, že poslechneš!

RUSALKA

Jde z tebe hrůza, nech mne, nech!
(zahodí nůž do jezera)
Chci *(bolestně)* věčně trpět v úzkostech,
chci věčně cítit kletbu svou,
svou celou lásku zhrzenou,
svou beznaděj chci všechnu zřít,
leč on musí šťasten být!

(Ježibaba se rozchechtá.)

JEŽIBABA

V lidský život potměšilý
touha tvá tě vábila –
a teď nemáš tolik síly,
bys krev lidskou prolila?
Člověk je člověkem teprve,
v cizí krev ruku když stopil,
zbrocen když vášní docela
bližního krví se opil.
A ty žes chtěla člověkem být
a člověka vášní omámit?
Prázdna ty vodní bublinečko,
měsíční bledá zahalečko,
jdi, trp si z věku do věku
a seschni touhou po svém člověku!
(odbelhá do chalupy)

RUSALKA

(bolestně) Vyrvána životu
v hlubokou samotu
(bez nadějně) bez družek, bez sester mám se brát –
(vřele) miláčku, *(stále vřeleji)* vím to, vím,
nikdy víc tě nespátím,
ó běda, běda nastokrát!

(Rusalka ponoří se do jezera.)

SBOR

(sbor rusalek pod vodou)
Odešla jsi do světa,
uprchla jsi našim hrám –
sestřičko ty prokletá,
nesestupuj k nám!
V naše tance nesmí sem,
koho člověk objal již –
rozprchnem se, rozprchnem,
jak se přiblížíš!
Z tvého smutku vane strach
v radostný náš hravý rej,
s bludičkami v bažinách
za nocí si hrej!
Lákej lidi svitem svým,
na rozcestích těkej teď,
světýlkem svým modravým
do hrobu jim svěť!
Na hrobech a rozcestích
jiných sester najdeš rej –
v reje vodních sester svých
už se nevracej!

HAJNÝ

(přivádí kuchtíka)
Že se bojíš? Třesky plesky –
však tu jiní bývali!
Zaklepej a pověz hezky,
co ti doma přikázali:
princ že nosí těžkou dumu,

že se poplet' na rozumu,
jakás pekla stvůra kletá
že k vám přišla do hradu,
a že prosí stará Háta
Ježibabu o radu!

KUCHTÍK

(se vzpouzí)
(ouzkostrlivě) Mně už chromne noha,
vlčí mlhu mám –
pro živého Boha,
strýčku, jdi tam sám!

HAJNÝ

Kolikrát jsem tudy šel,
temno leckdy bývalo již –
tys mi čistý strašpytel,
že se staré babky bojíš!

KUCHTÍK

Ondy, když jsi u nás byl,
sáms mne, strýčku, postrašil –
(ustrášeně) nediv se teď, milý brachu,
že mám v lese plno strachu!

HAJNÝ

Řeči sem, řeči tam,
to tak někdy přidávám!
Ale teď honem hled'
vyzvědětí odpověď!
Vzmuž se, hej, zaklepej,
na radu se babky ptej!

KUCHTÍK

Já bych jistě breptal,
jakou úzkost mám –
abys tedy zeptal
se jí na to sám!

HAJNÝ

Styděl bych se, styděl,
být já otcem tvým!
Ale abys věděl,
že se nebojím:
Ježibabo! Hola! Hola!

(Ježibaba vyjde z chaty.)

JEŽIBABA

(příšerným hlasem)
Kdo to hlučí? Kdo to volá?

(Kuchtík se skrývá za hajného.)

HAJNÝ

(mluví) Stará Háta k tobě posílá,
abys, Ježibabo, radila!

JEŽIBABA

Za tu radu, za rozumu špetku,
tohle (*sáhne na kuchtíka*) vyžle posílá mi k snědku?
Jen co vykrmí se, chudinka,
bude z něho pěkná pečinka!

KUCHTÍK

(*se zoufale brání*)

Pusť mne, pusť mne! Pusť mne z těchto míst!
Strýčku, strýčku, ona mne chce sníst!

JEŽIBABA

(*směje se*) Ha, ha, ha, ha!

I ty malý zmetku,
hloupé stvoření,
to bych měla k snědku
čistou pečeni!

Do pekla ať roste prokletý rod váš!
A teď pověz honem, co mi říci máš!

(*Kuchtík jeví úzkost.*)

KUCHTÍK

Náš princ těžce stůně, převelice –
uhranula srdce jeho jakás kouzelnice!
Přived' si ji na hrad, vše jí dal,
jako vlastní život vám ji miloval.
Jeho ženou byla by se stala –
ale krásná kouzelnice svatby nedočkala.
Prince když již zmátla docela,
nevěrná ta kouzelnice zmizela.
Celý hrad je kouzlem zmámen podnes –
dábel sám tu kouzelnici do pekla si odnes'!

(*Vodník se vynoří rázem z jezera.*)

VODNÍK

Kdo že ji odnes'? Koho že zradila?
Prokleté plémě, jež vás sem posílá,
tvorové bídní,
on sám ji zradil, uvrh' ji v prokletí!

HAJNÝ

(*o překot utíká*)

Hastrman! Hastrman!

KUCHTÍK

(*utíká za ním*)

Strýčku! Strýčku! Proboha, strýčku!

VODNÍK

(*příšerným hlasem*)

Pomstím se, pomstím, kam říš má dosahá!

JEŽIBABA

(*směje se*) Ha, ha, ha, ha!

(*Ježibaba odbelhá do chaty.*)

(*Zatím zhasly již červánky na západě, setmělo se, a záhy
vyjde měsíc. Na palouku sbíhají se lesní žínky.*)
(*Vyjdou lesní žínky.*)

I. LESNÍ ŽÍNKA

Mám, zlaté vlásky mám,
svatojanské mušky slétají se k nám,
ruka moje bílá vlásky rozpustila,
měsíček je češe svitem stříbrným!

II. LESNÍ ŽÍNKA

Mám, bílé nožky mám,
proběhla jsem jimi palouk celičký,
proběhla jsem bosa, umyla je rosa,
měsíček je obul v zlaté střevíčky.

III. LESNÍ ŽÍNKA

Mám, krásné tílko mám,
na palouku v noci svítí jeho vděk,
kudy běžím všudy, moje bílé údy
do stříbra a zlata šatí měsíček.

LESNÍ ŽÍNKY

Do kola, sestřičky, do kola,
v lehounký noční vánek!
(*vesele*) Za chvíli z rákosí zavolá
zelený hastrmánek!
(*vidouce vodníka*)
Už tu je, už tu je,
už si síť spravuje!
(*tančice kolem něho*)
Hastrmánku, heja hej,
honem si nás nachytej!
Kterou chytíš, mužíčku,
dá ti pěknou hubičku!
Ale žena, ha, ha, ha,
hastrmánku, ha, ha, ha,
za uši ti vytahá!
(*tančí kolem vodníka*)

VODNÍK

(*smutně*) Nelaškujte plaše,
děti zlatovlasé –
rodná voda naše
lidským rmutem zkalila se.

LESNÍ ŽÍNKY

Cože nám ruší veselý rej?
Povídej, mužíčku, povídej!

VODNÍK

Hluboko na dně sténá,
sestrami zavržená,
ubohá rusalka bledá!
Běda! Ó běda! Ó běda!

(Ponoří se do jezera. Měsíc zajde v mraky.)

I. LESNÍ ŽÍNKÁ

Cítím slzu ve zraku,
chlad mne náhle ovál!

II. LESNÍ ŽÍNKÁ

Do šedivých oblaků
měsíček se schoval!

III. LESNÍ ŽÍNKÁ

Tma se tiskne v skráně mé,
sestry, sestry, prchněme!
(rozprchnou se)

(Princ vyběhne pomaten z lesa, volá úpěnlivě na všechny strany.)

PRINC

(volá úpěnlivě)

Bílá moje lani! Bílá moje lani!
Pohádko! Němý prelude!
Mému naříkání, spěchu bez ustání
konec už nikdy nebude?
Ode dne ke dni touhou štván
hledám tě v lesích udýchán,
noc-li se blíží, tuším tě v ní,
chytám tě v mlze měsíční,
hledám tě širé po zemi –
(jako by volal) pohádko, pohádko, vrať se mi!
(stane)

(Princ stane. Poznává krajinu z I. aktu. Tudy se mu rozum rozjasňuje.)

PRINC

Tady to bylo! Mluvte, němé lesy!
Vidino sladká, milenko má, kde jsi?
Bílá moje lani! Kde jsi?
Při všem, co v mrtvém srdci mám,
nebe i zemi zaklínám,
zaklínám Boha i běsy –
ozvi se, ozvi, kde jsi!
Milenko má!

(Rusalka se zjeví v měsíčním svitu nad jezerem.)

RUSALKA

Miláčku, znáš mne, znáš?
(horoucně) Miláčku, ještě vzpomínáš?

PRINC

(užasne)

Mrtva-lis dávno, znič mne v ráz –
živa-lis ještě, spas mne, spas!

RUSALKA

Živa ni mrtva, žena ni víla,
prokleta bloudím mátohou!
Marně jsem chvíli v loktech tvých snila
ubohou lásku, lásku svou,
milenkou tvojí kdysi jsem byla,
ale teď jsem jen smrtí tvou!

PRINC

(vášnivě) Bez tebe nikde nelze žít –
(vládně) můžeš mi, můžeš odpustit?

RUSALKA

Proč volal jsi mne v náruč svou,
proč ústa tvoje lhala?
Teď měsíční jsem vidinou
v tvá muka neskonala!
Teď tebe šálím v nočních tmách,
je zneuctěn můj klín,
a s bludičkami na vodách
tě svedu do hlubin!
Tys hledal vášeň, vím to, vím,
již já jsem neměla –
a teď-li tě políbím,
jsi ztracen docela.

PRINC

Líbej mne, líbej, mír mi přej,
nechci se vrátit ve světa rej,
do smrti třeba mne ulíbej!

RUSALKA

A tys mi, hochu můj, tolik dal –
proč jsi mne, hochu můj, oklamal?
Zda to víš, hochu, zda to víš,
z loktů mých že se nevrátíš,
že zkázou to v loktech mých zaplatíš?

PRINC

Všechno chci ti, všechno ti zas dát,
líbej mne, líbej tisíckrát!
Nechci se vrátit, zemru rád,
líbej mne, líbej, *(nekřičet!)* mír mi přej,
nechci se vrátit, zemru rád,
nemyslím, nemyslím na návrat!

RUSALKA

Láska má zmrazí všecken cit –
musím tě, musím zahubit,
musím tě v lednou náruč vzít!
(obejme jej a líbá)

PRINC

(omdlévaje)

Líbej mne, líbej, mír mi přej!
(stále hlasem slabším, jako by už jen mluvil)

Polibky tvoje hřích můj posvětil –
umírám šťasten, umírám ve tvém objetí!
(zemře)

VODNÍK

(pod vodou, sténavým hlasem)
Nadarmo v loktech zemře ti,
marny jsou všechny oběti,
ubohá rusalko bledá!
Běda!

(Rusalka líbá prince naposled.)

RUSALKA

Za tvou lásku, za tu krásu tvou,
za tvou lidskou vášeň nestálou,
za všechno, čím klet jest osud můj –
lidská duše, Bůh tě pomiluj!

(Rusalka ponoří se do jezera.)